

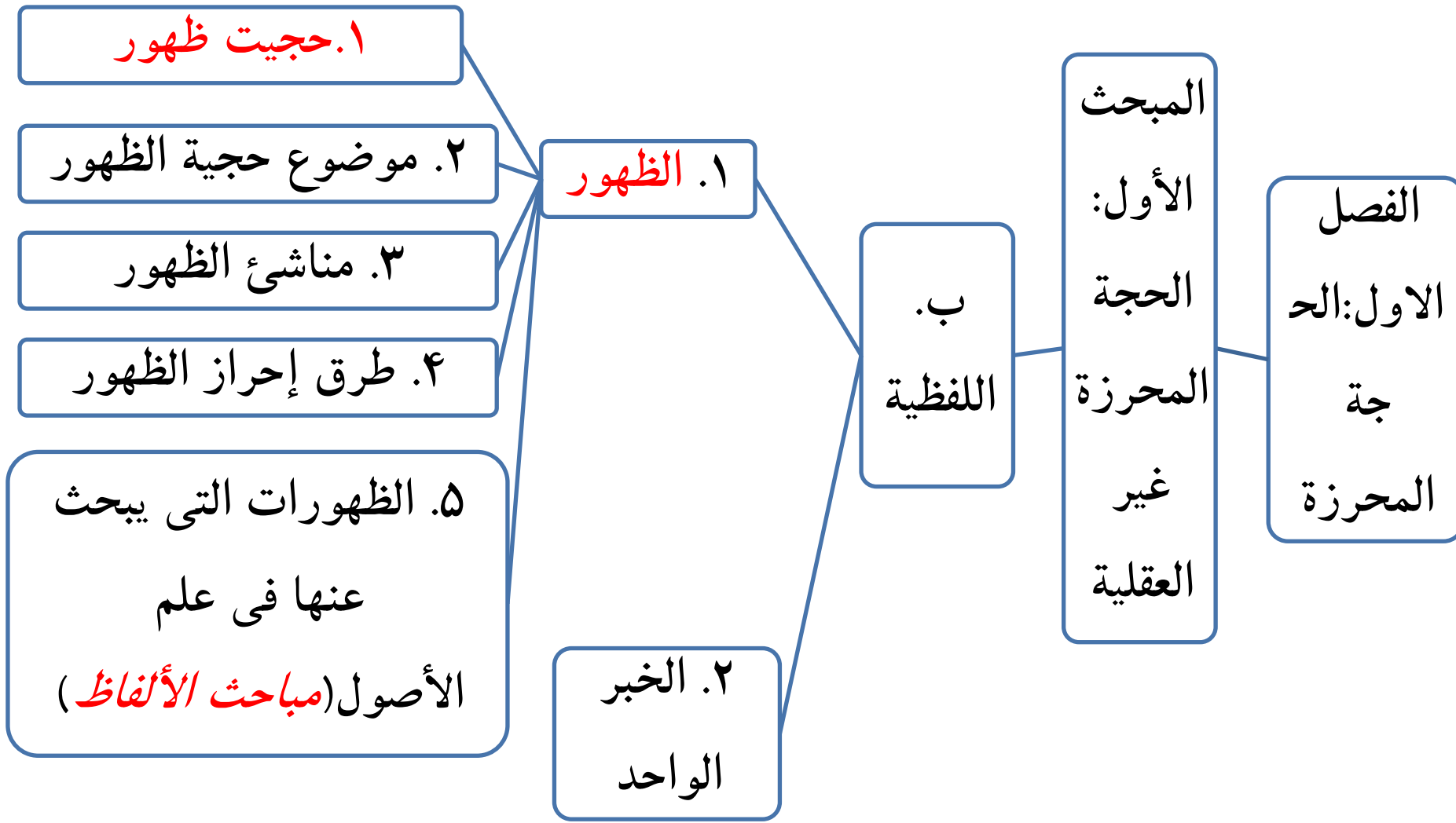
علم أصول الفقه

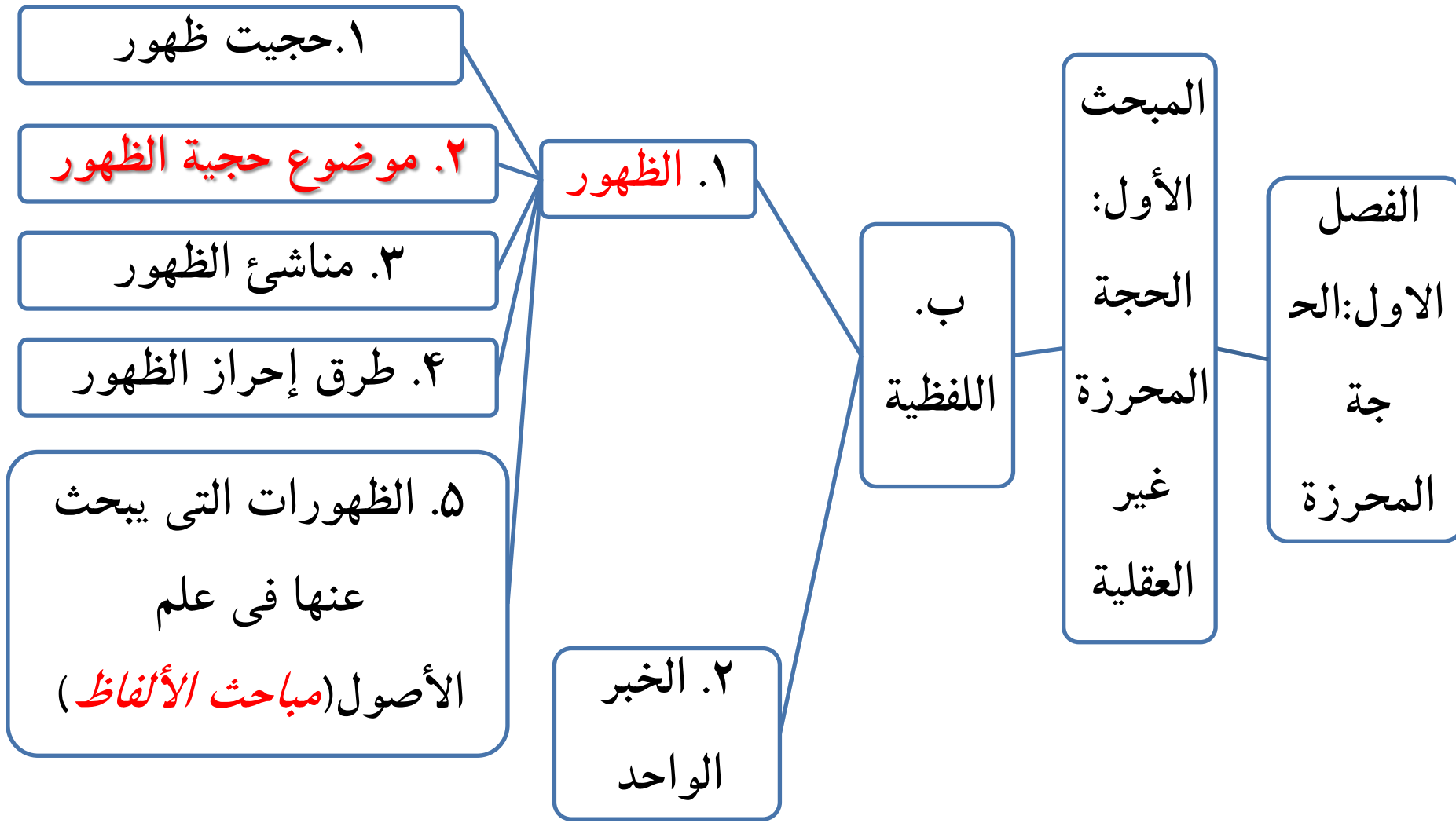
٤٣

٩٣-١٠-٣٠ ظهور

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

- وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ
بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا (٣١)
- وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ لَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً
كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا (٣٢)
- وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ
تَفْسِيرًا (٣٣)



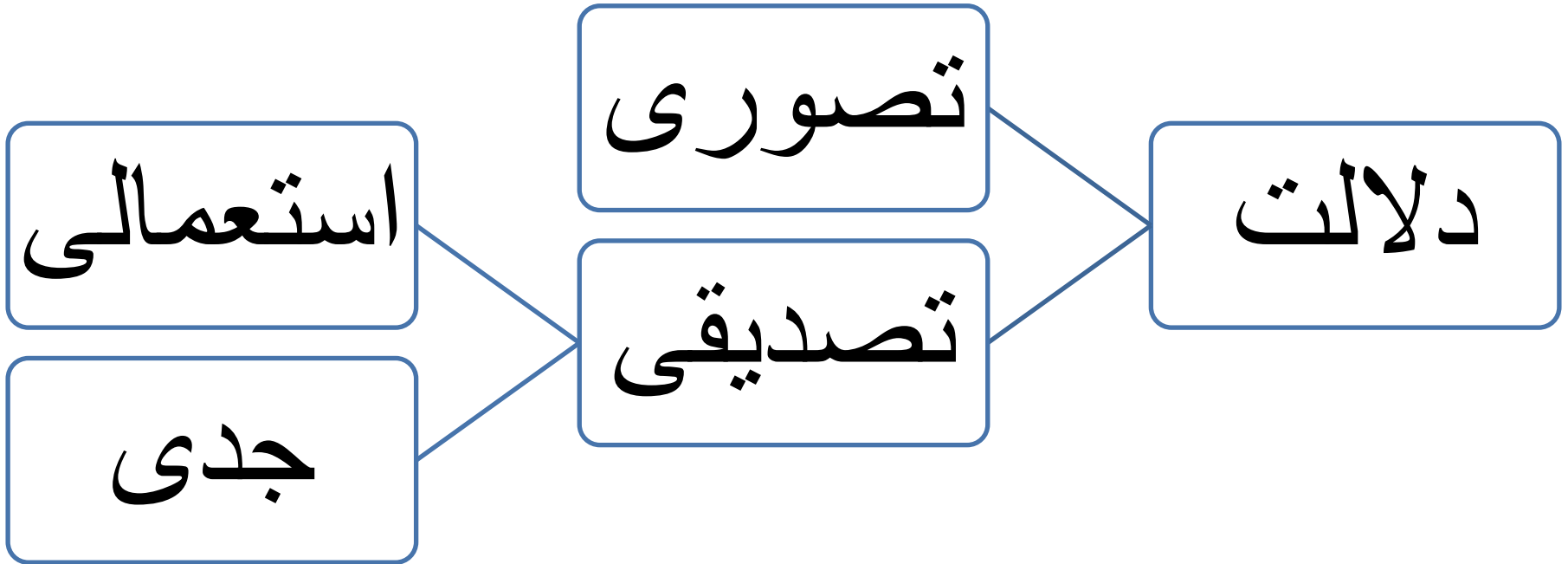


تصوري

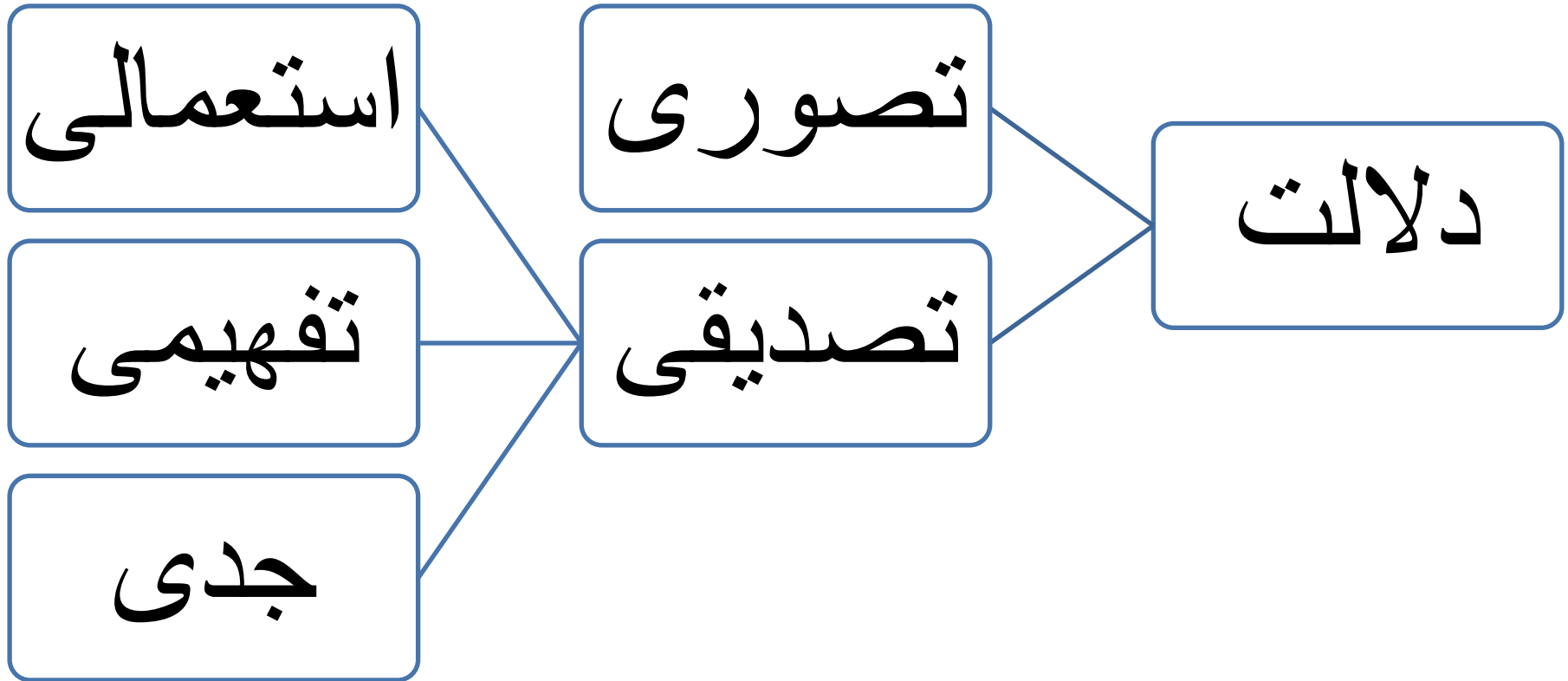
تصديقي

دلالات

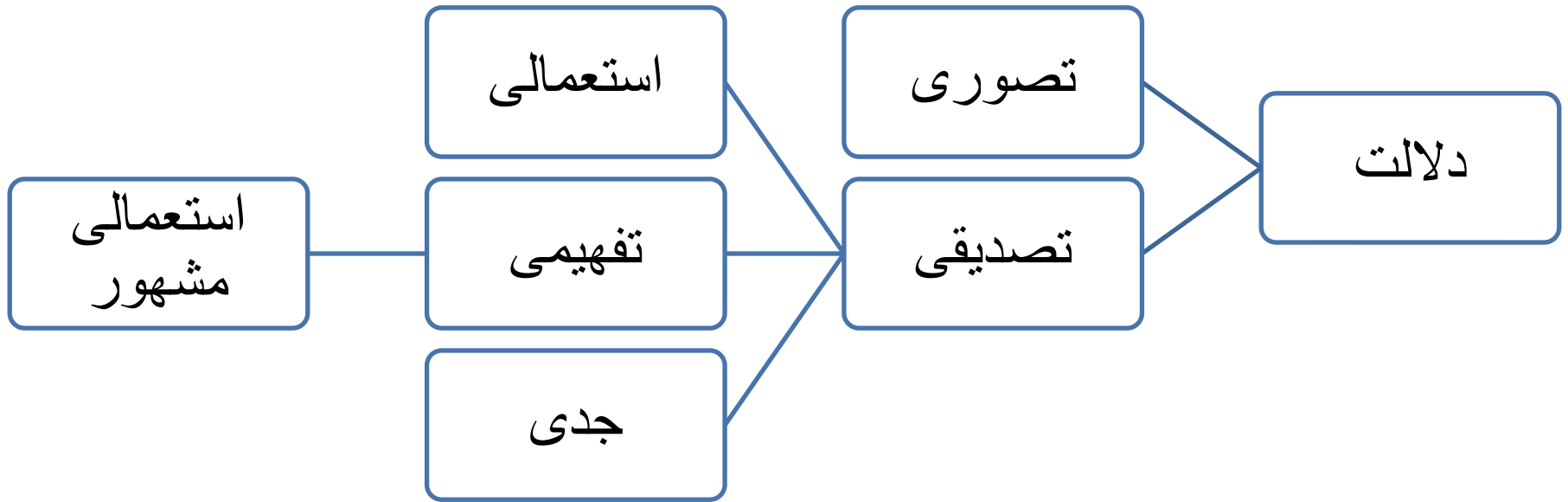
تقسيم مشهور



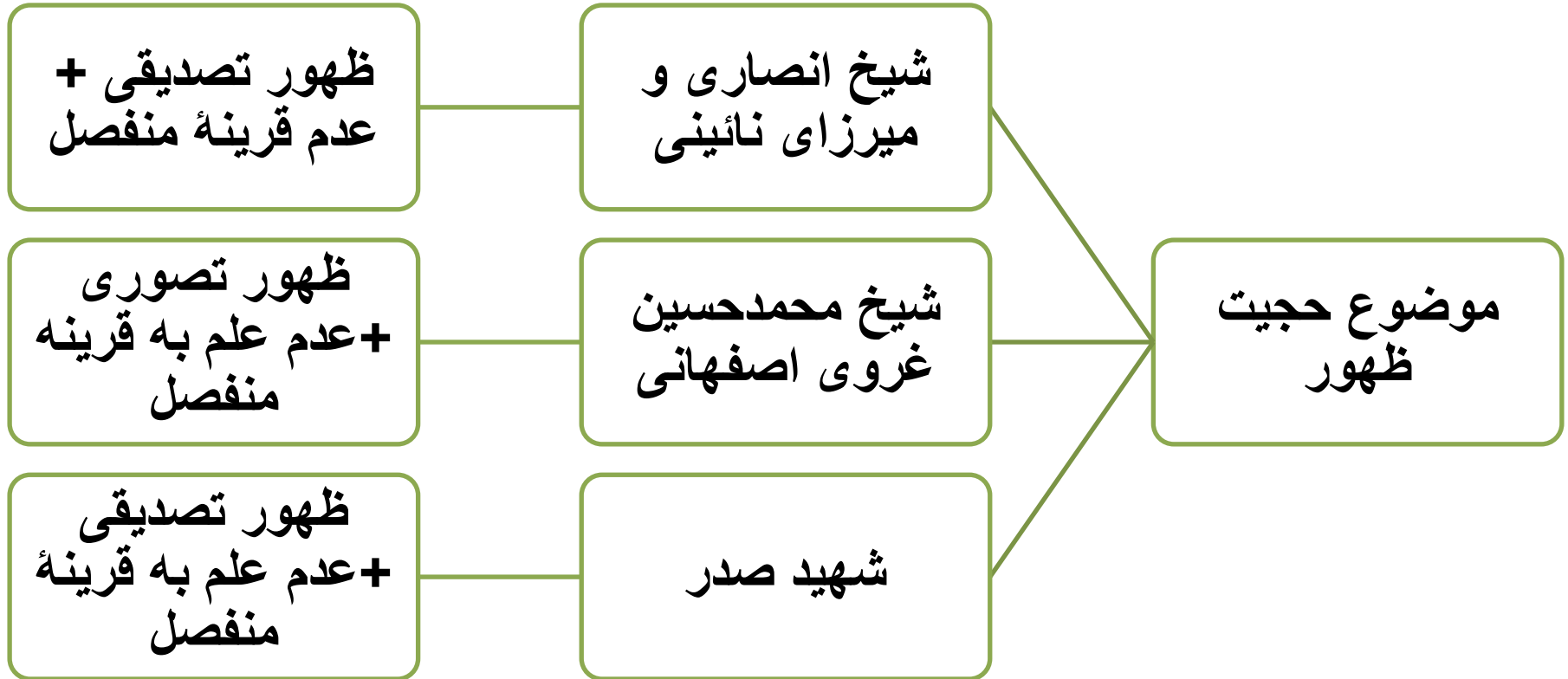
تقسيم شهيد صدر



تقسيم شهيد صدر



دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور



دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- ۱. دیدگاه شیخ انصاری رضوان الله علیه
- شیخ رضوان الله علیه و بسیاری بعد از وی از جمله میرزای نائینی رضوان الله علیه از این نظر تبعیت کردند. به اعتقاد شیخ رضوان الله علیه **موضوع أصالة الظهور** مرکب از دو جزء است: **ظهور تصدیقی** و **عدم قرینة منفصل**.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- پس وقتی جمله‌ای گفته می‌شود، اگر این جمله دارای قرینه متصل است، آن قرینه ظهور تصدیقی کلام را تغییر می‌دهد و اگر قرینه منفصل باشد، ظهور آن جمله اول با فرض نبود آن قرینه شکل می‌گیرد؛ اما حجیت این ظهور ابتدائی پس از آن قرینه منفصل متزلزل می‌شود؛

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- برای مثال در بحث عام و خاص وقتی متکلم بگوید: «أكرم كل عالم»، این جمله در وجوب اکرام همه علما ظهور پیدا می‌کند؛ چون صیغۀ امر ظاهر در وجوب است و لفظ کل برای عموم وضع شده است و چون کل به عالم اضافه شده است، بر شمول این حکم وجوب نسبت به همه علما دلالت می‌کند.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- حال اگر متکلم بگوید: «أكرم كل عالم إلا الفساق منهم»، از ابتدا ظهوری متفاوت با ظهور جمله قبل منعقد می‌شود. در حقیقت اینجا قرینه متصل (إلا الفساق منهم) باعث می‌شود آن ظهور اول تغییر کند و از ابتدا ظهور دیگری منعقد گردد؛

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- اما اگر متکلم قرینه را به صورت منفصل مثلاً بگوید: «لا تکرّم الفساق من العلما» ظهور آن جمله اول در عموم به هم نمی‌خورد، بلکه همچنان به حال خودش باقی می‌ماند و این قرینه تنها باعث می‌شود آن ظهور، دیگر حجیتی در ناحیه عالمان فاسق نداشته باشد و به تبع وجوب اکرامی نسبت به آنها ثابت نشود.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- با این توضیح، بنا بر نظر شیخ رضوان الله علیه احتمال وجود قرینه متصل مستلزم شک در ظهور تصدیقی است و وقتی در ظهور تصدیقی شک داریم، در واقع در بخشی از موضوع حجیت ظهور شک داریم و تا موضوع را احراز نکنیم، نمی‌توانیم حکم و آثار آن موضوع را اثبات کنیم. پس نمی‌توانیم به أصالة الظهور تمسک کنیم.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- حال فرض کنید ظهور تصدیقی کلام (جزء اول موضوع ظهور) را احراز کرده‌ایم؛ ولی در وجود قرینة منفصل شک داریم، در اینجا نیز نمی‌توانیم به أصالة الظهور تمسک کنیم؛ چون بخش دوم موضوع حجیت ظهور (عدم قرینة منفصل) احراز نشده است.
- در حقیقت شک داریم حجیت ظهور محقق است یا نه و شک در حجیت مساوق با عدم حجیت است.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- نتیجه‌ای که میرزای نائینی رضوان الله علیه از این بحث می‌گیرند این است که در موارد شک در قرینه، چه متصل و چه منفصل، باید ابتدا عدم قرینه را ثابت کنیم و معتقدند با أصالة عدم القرینه می‌توانیم این را ثابت کنیم.

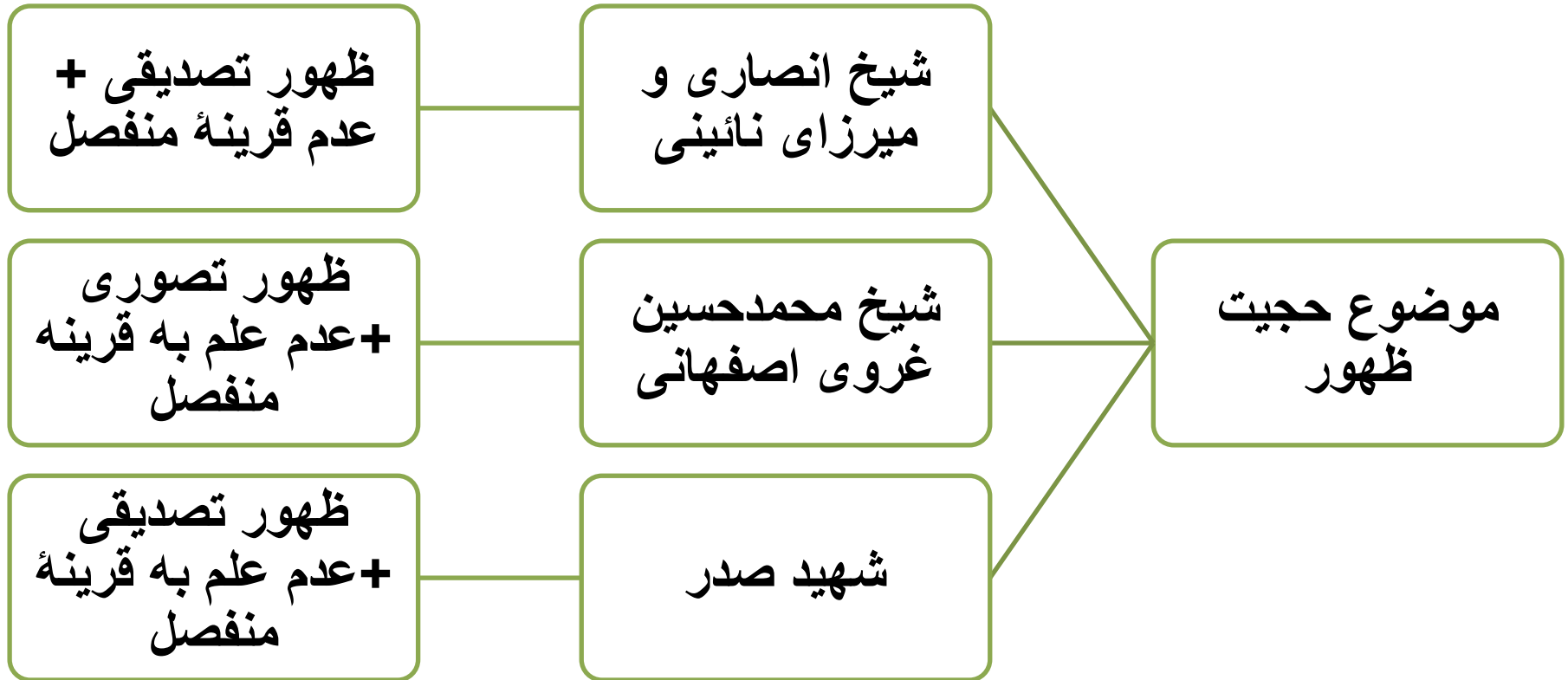
دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- بنا بر نظر ایشان اگر شک کردیم که آیا قرینه متصل وجود دارد یا نه، می‌گوییم اصل عدم قرینه است. پس قرینه متصلی نیست. بنابراین ظهور تصدیقی کلام احراز می‌شود.
- همچنین اگر شک کردیم که آیا قرینه منفصلی هست یا نه، می‌گوییم اصل عدم قرینه است. پس جزء دوم یعنی عدم قرینه منفصل هم احراز می‌شود. در نتیجه، به حجیت آن ظهور تصدیقی حکم می‌کنم.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- اگر این احتمال آن قدر ضعیف که مورد اعتنا عقلا نیست و از سنخ احتمالات فلسفی است و در حقیقت خلاف آن احتمال، اطمینان قرار دارد، مشکلی در شکل‌گیری ظهور از این جهت به وجود نمی‌آید.
- النائینی، محمدحسین، أجود التقریرات (تقریر: الخوئی، السید ابوالقاسم)، ج ۲، ص ۹۱.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور



دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- ۲. دیدگاه محقق اصفهانی رضوان الله علیه
- در مقابل نظر شیخ رضوان الله علیه شیخ محمدحسین غروی اصفهانی رضوان الله علیه معروف به کمپانی معتقد است موضوع حجیت ظهور دو جزء دارد: **ظهور تصویری و عدم علم به قرینه منفصل.**
- به نظر ایشان آنچه مانع از حجیت ظهور است، علم به قرینه است نه واقع قرینه.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- در حقیقت اصفهانی رضوان الله علیه نقطة مقابل رأی مرحوم نائینی را دارند. وی معتقد است چون می‌دانیم قرینه، چه متصل و چه منفصل، هیچ دخالتی در تحقق ظهور تصوری ندارد، در موارد شک در قرینه متصل یا منفصل نیازی به اصل عدم قرینه نداریم.

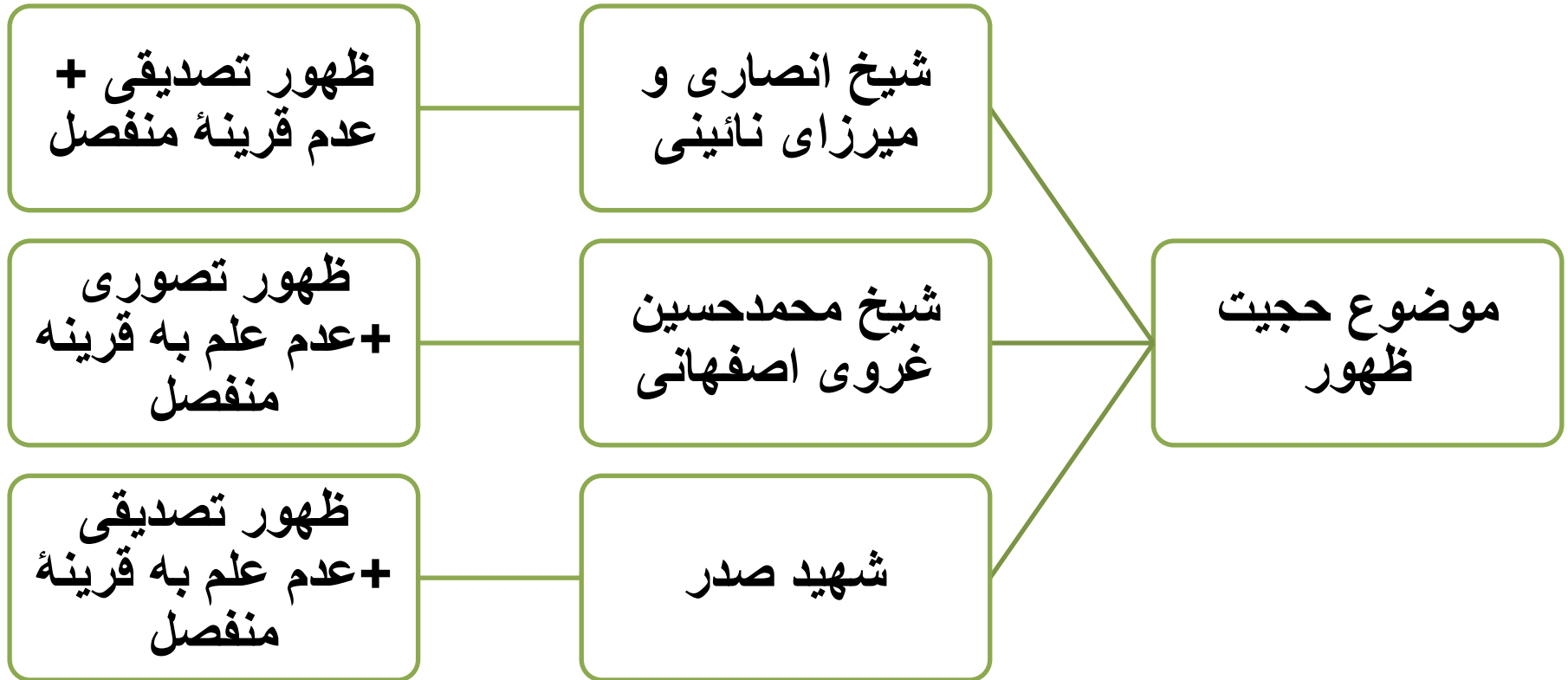
دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- پس یک جزء حجیت ظهور، احراز ظهور تصویری بود که محرز است و جزء دیگر هم عدم علم به قرینه است که فرض این است که وجداناً علم به قرینه نداریم.
- بنابراین در موارد شک در قرینه متصل یا منفصل از ابتدا أصالة الظهور را جاری می‌کنیم نه اینکه ابتداً از اصل عدم قرینه استفاده کنیم و سپس أصالة الظهور را جاری می‌کنیم.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- غروی الاصفهانی، محمدحسین، نهاية الدراية في شرح الكفاية، ج ۳، ص ۱۸۰ - ۱۸۴.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور



دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- ۳. دیدگاه شهید صدر رضوان الله علیه
- شهید صدر رضوان الله علیه یک رأی میانی انتخاب می‌کند. می‌فرمایند موضوع حجیت ظهور عبارت است از ظهور تصدیقی و عدم علم به قرینه منفصل.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- جزء اول را از کلام میرزای نائینی رضوان الله علیه و جزء دوم را از کلام اصفهانی رضوان الله علیه می‌گیرند. به همین دلیل با بخشی از آثاری که نائینی رضوان الله علیه می‌گوید، موافق است و با بخشی از آن‌ها موافق نیست. همچنین با بخشی از آثاری که اصفهانی رضوان الله علیه می‌گوید، موافق است و با بخشی از آن‌ها موافق نیست.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- به اعتقاد نائینی رضوان الله علیه اگر در قرینه متصل شک کردیم، از همان ابتدا نمی‌توانیم به حجیت ظهور تمسک کنیم؛ چون جزء اول موضوع حجیت که در نظر وی ظهور تصدیقی است، احراز نشده است و وقتی موضوع احراز نشود است، طبق قاعده نمی‌توانیم حکمش را اثبات کنیم. شهید صدر رضوان الله علیه در اینجا با ایشان موافق است؛

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- اما میرزای نائینی رضوان الله علیه معتقد بود اگر در قرینه منفصل شک کردید، باز نمی‌توانید به حجیت ظهور تمسک کنید؛ چون موضوع حجیت همچنان برای شما محرز نیست؛ زیرا یک جزء از این موضوع عبارت است از عدم قرینه منفصل که باید احراز شود و شما نمی‌دانید واقعاً چنین قرینه‌ای هست یا نه؟

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- در مقابل اصفهانی رضوان الله علیه فرمودند شما می‌توانید به حجیت ظهور تمسک کنید؛ چون مهم عدم علم به قرینه منفصل نه احراز عدم قرینه منفصل و فرض این است که شما علم به قرینه منفصل ندارید. در حقیقت آن را احراز نکرده‌اید. در این بخش شهید صدر رضوان الله علیه همین سخن مرحوم اصفهانی را می‌گوید.

دیدگاه‌های مختلف در موضوع حجیت ظهور

- بحوث فی علم الأصول، ج ۴، ص ۲۶۹.

فایده بحث از موضوع حجیت ظهور

- فایده بحث از موضوع حجیت ظهور
- آیا این بحث تنها یک بحث علمی و به قول اصولی‌ها برای شکوفایی ذهن است یا ثمره عملی هم دارد؟
- با توجه به بحث‌هایی که کردیم معلوم شد که این بحث فایده عملی دارد؛ چون اگر مبنای نائینی رضوان الله علیه را انتخاب کنیم، در هنگام شک در قرینه، چه متصل و چه منفصل، باید در ابتدا احتمال قرینه را نفی کنیم تا بتوانیم حجیت ظهور را ثابت کنیم.

فایده بحث از موضوع حجیت ظهور

- در مقابل اگر رأی اصفهانی رضوان الله علیه را انتخاب کنیم، اصلاً به اصلی که احتمال قرینه را نفی می‌کند، نیاز نداریم، بلکه از همان ابتدا می‌توانیم به حجیت ظهور تمسک کنیم
- و اگر رأی شهید صدر رضوان الله علیه را انتخاب کنیم، فرق می‌کند بدین صورت که اگر در قرینه متصل شک داریم، باید احتمال وجودش را نفی کنیم و اگر در قرینه منفصل شک داریم، نیازی به نفی احتمال وجودش نداریم.

اصل عدم قرینه

- اصل عدم قرینه
- اصولی‌ها به سادگی از این بحث رد شده و گفته‌اند هر وقت در وجود قرینه شک کردید، اصل عدم قرینه است.
- شهید صدر رضوان الله علیه می‌گوید این اصل عدم قرینه یعنی چی؟ و از کجا آمده است؟

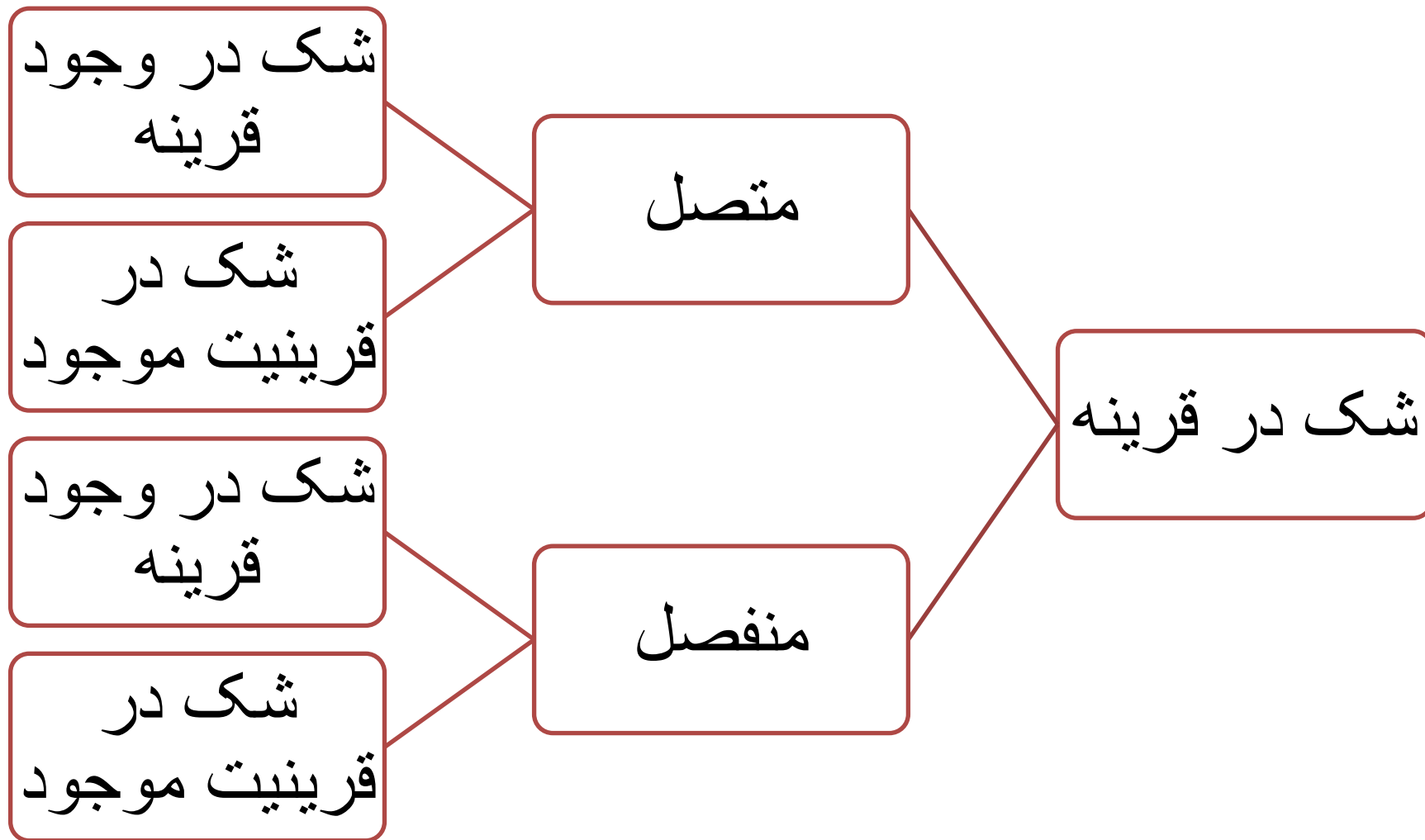
متصل

منفصل

شک در قرینه

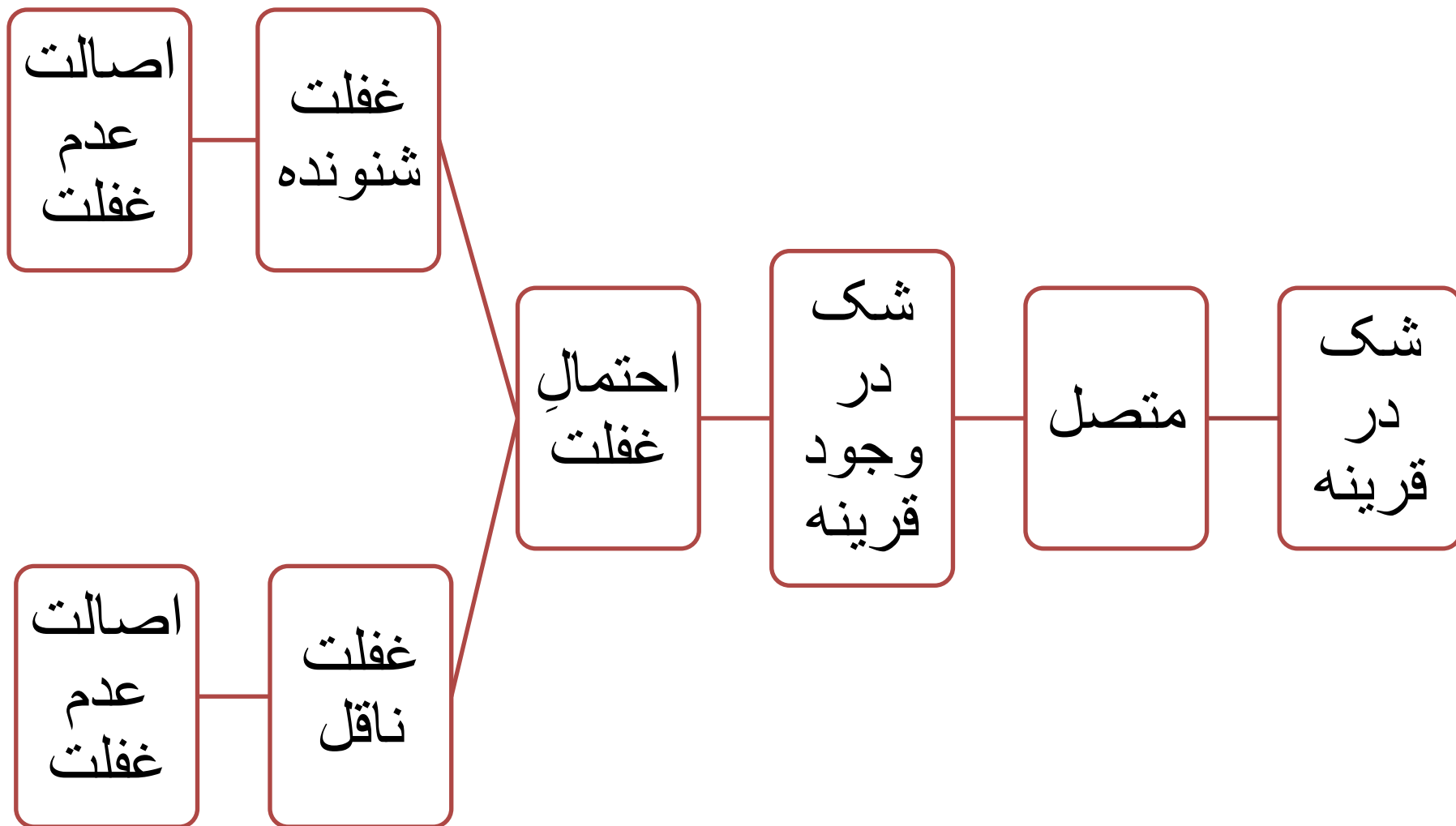
اصل عدم قرینه

- احتمال قرینه، گاهی در قرینه منفصل است و زمانی در قرینه متصل. احتمال قرینه متصل خود دو حالت دارد:



اصل عدم قرینه

- گاهی در وجود قرینه متصل شک دارم و گاهی در قرینیت موجود شک دارم؛ یعنی در عبارت متکلم چیزی می بینم که احتمال می دهم قرینه باشد.
- اصولی ها گفته اند در هر دو جا اصل عدم قرینه است؛



اصل عدم قرینه

- اما شهید صدر رضوان الله علیه می فرماید منشأ شک در قرینه متصل، دو چیز می تواند باشد:
- گاهی منشأ شک احتمال غفلت است که این خود دو صورت دارد: یکی غفلت خود شنونده و دیگری غفلت ناقل.

اصل عدم قرینه

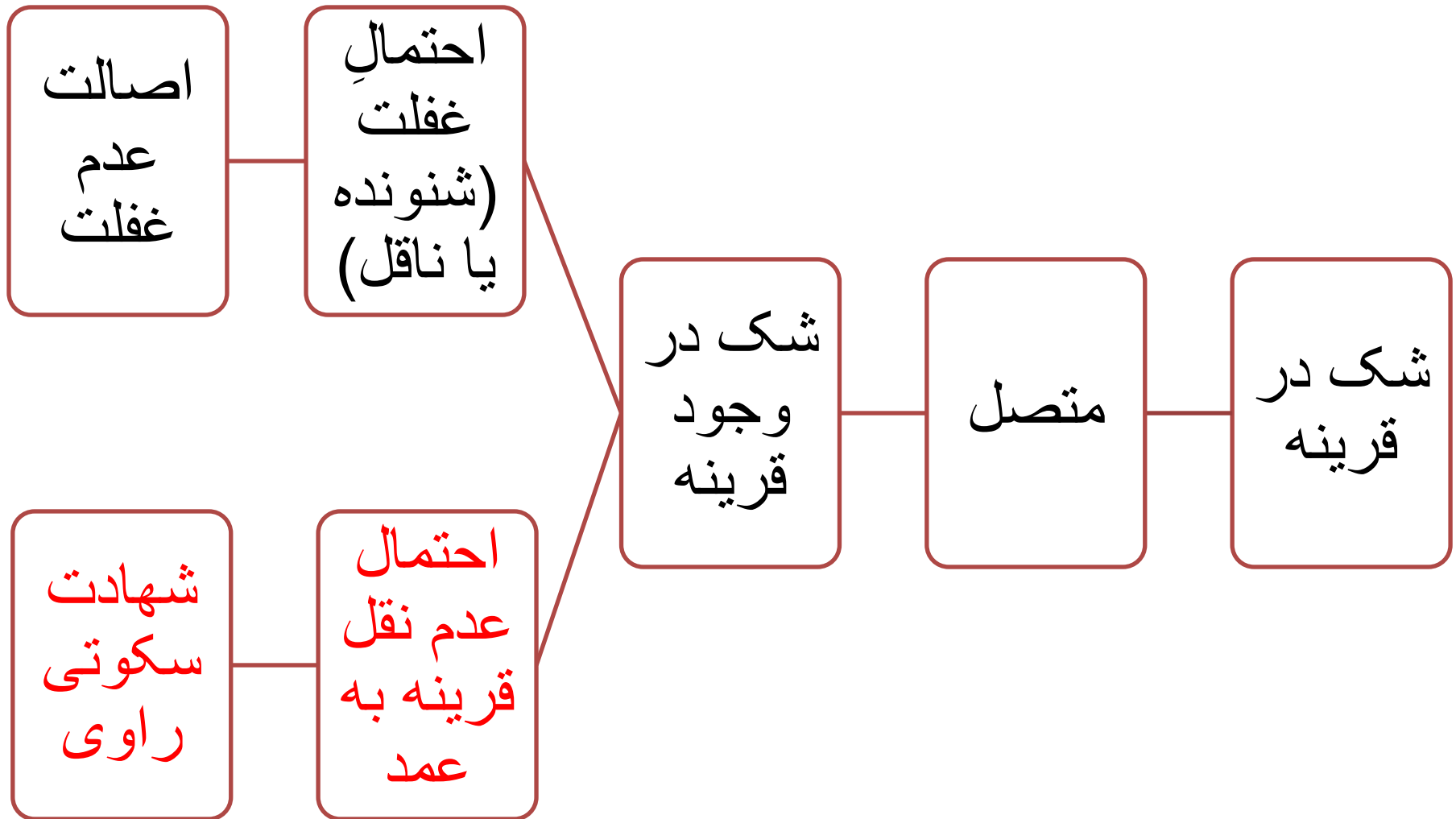
- در صورت اول احتمال می‌دهم قرینه را نشنیده‌ام و در صورت دوم احتمال می‌دهم که ناقل به سبب غفلت قرینه را نشنیده است یا از روی غفلت مطلب را کامل نقل نکرده است.
- در هر دو صورت، اصل عقلایی عدم غفلت جاری است؛ البته ایشان بر این ادعا هیچ برهانی اقامه نمی‌کنند؛ چون مدعی‌اند که این اصل یک اصل عقلایی است و وجدان عقلایی بر آن گواه است.

اصل عدم قرینه

- أصالة عدم الغفلة یعنی عقلا می گویند وقتی من به مطلبی گوش می دادم، به آن توجه هم داشته‌ام. بنابراین اشتباهی نکرده‌ام و اصولاً اگر عقلا دائم احتمال می دادند که شاید الآن در حال خطا هستم، نمی توانستند در زندگی شان کاری انجام دهند.

اصل عدم قرینه

- احياناً برای بعضی‌ها که گرفتار وسواس هستند، همین حالت پیدا می‌شود. وسواس یک بیماری روانی است که اشکال مختلفی دارد و فقط در طهارت و نجاست نیست.
- ممکن است وسواس در ناحیه فهم کلام هم پیش بیاید و من هر چه می‌شنوم، بگویم نکند که مقصود متکلم این نباشد و شاید چیزی گفته است که من نشنیده‌ام. واضح است که اگر عقلاً یک چنین حالت‌هایی را داشتند، نمی‌توانستند اقدامی کنند و به حرف‌ها ترتیب اثر دهند.



اصل عدم قرینه

- منشأ دیگر شک در قرینه متصل این است که احتمال می‌دهیم ناقل به عمد قرینه را نقل نکرده است. این احتمال با اصل عدم غفلت قابل نفی نیست، بلکه با وثاقت راوی منافات دارد؛ زیرا وثاقت وی اقتضاء می‌کند آنچه را در معنای کلام دخالت دارد، برای ما نقل کند.

اصل عدم قرینه

- به تعبیر شهید صدر رضوان الله علیه راوی ثقة یک شهادت سکوتی بر عدم وجود قرینه متصل می‌دهد؛ برای مثال وقتی می‌گوید «أكرم علما» و چیز دیگری نمی‌گوید و مثلاً «إلا الفساق منهم» را نمی‌گوید، این سکوت وی شهادت عملی وی است بر اینکه چنین استثنایی در نزد وی وجود نداشته است.